

УДК 74.60

**ПРОБЛЕМИ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ З ПОВЕДІНКОВИМИ ПОРУШЕННЯМИ НА СТОРІНКАХ
ENCYCLOPEDIA AMERICANA**

В.А.Сапогов

***Анотація.** В статті висвітлено інтерпретацію проблем навчання дітей з поведінковими порушеннями на сторінках Encyclopedia Americana.*

***Ключові слова:** діти, поведінкові порушення, навчання, Encyclopedia Americana.*

***Аннотация.** В статье освещается интерпретация проблем обучения детей с поведенческими отклонениями на страницах Encyclopedia Americana.*

***Ключевые слова:** дети, поведенческие нарушения, обучение, Encyclopedia Americana.*

***Summary.** The article deals with the interpretation of problems of teaching children with behaviour disorders in the pages of Encyclopedia Americana.*

***Key words:** children, behaviour disorders, teaching, Encyclopedia Americana.*

Постановка проблеми. Проблеми навчання дітей з поведінковими порушеннями займають чільне місце у корекційній педагогіці. Коло цих проблем є достатньо широким. Так, І.П.Підласий [4] вказує, що відхилення поведінки від норми може також характеризуватись як аномальне, асоціальне, антисоціальне, девіантне, розладнане, неправильне, викривлене, зіпсоване, делінквентне. Автор зазначає також: «Діти не ростуть, як бур'ян у полі. Який характер, які звички і схильності закладено у дитинстві, з тим і піде людина життям. В основі корекційного виховання лежить формування звички до правильної поведінки, тобто такої звички, коли дитина вже не може вчинити інакше, коли правильна поведінка стає її потребою» [4, с.154].

А.Д.Гонєєв, Н.І.Ліфінцева, Н.В.Ялпаєва [2] і Т.Г.Нікуленко [3] обговорюють загальну і психолого-педагогічну характеристику дітей з порушеннями поведінки, соціально-педагогічну сутність відхилення у поведінці підлітків, причини та умови девіантної поведінки підлітків, педагогічну корекцію девіантної поведінки підлітків у навчально-виховному процесі, соціально-педагогічну спрямованість профілактичної й корекційно-педагогічної роботи з неповнолітніми. К.Гілленбранд [1] розкриває сутнісні характеристики існуючих концепцій шкільної допомоги дітям з порушеннями у поведінці (моделі Крукшенка, Х'юїта, Шумахера, Редліха, Шлея, Бауліха, Сигрелла, Вуда, Бергсона, Нойкетера, Гетце; підходи Ферной, Янушевські, Бехера).

Актуальність згаданих проблем визначається, по-перше, загальносвітовою тенденцією до зростання стресовості життя людей, що має наслідком різке збільшення дітей з поведінковими порушеннями. По-друге, глобалізація в усіх сферах людської діяльності призводить до того, що поряд з незаперечним позитивним впливом цього явища, українське суспільство загалом, педагогічна спільнота зокрема, стикаються з проблемами некритичного наслідування підлітками зовні привабливих, але неприйнятних у нашій культурі зразків поведінки, яку демонструють реальні та вигадані культові персонажі, що діють насамперед на західних теренах.

Метою даної статті є ознайомлення вітчизняної педагогічної спільноти з тим, як зазначені проблеми інтерпретуються на сторінках Encyclopaedia Americana [5].

Виклад основного матеріалу. У різні роки дітей з цієї групи розглядали як таких, що мають емоційні розлади, соціально неадаптовані, прогульники, порушники порядку, діти з серйозними проблемами у дисципліні. Більшість з цих термінів було відхилено освітянами через те, що вони є неточними, упередженими і нерелевантними для освітнього процесу.

Термін «поведінкове порушення» стає все більш широко вживаним в описуванні тих дітей, чия поведінка заважає отриманню освіти у звичайному класному середовищі, незалежно від причини їхньої поведінки. У багатьох випадках така поведінка характеризується також зривами, негативно впливаючи на навчання інших дітей у класі. Однак діти з поведінковими порушеннями є інколи настільки відчуженими, що повністю не усвідомлюють своє оточення. Такі діти не порушують звичайну діяльність і дисципліну у класі, і їхні проблеми можуть зовсім не помічатись. Тим не менш, їхній стан вимагає втручання так само, як поведінка дітей з більш вираженими порушеннями.

Діти, які підпадають під цю категорію, виявляють одну чи більше з наступних характеристик:

- нездатність навчатись за нормальних обставин, нав'язливий стан нещасності або депресії, яка

заважає навчанню;

- очевидна нездатність знаходити порозуміння з товаришами, братами й сестрами, дорослими;
- фізичні симптоми уникання навчання й навчального середовища;
- неадекватна поведінка за нормальних обставин (наприклад, неспроможність виявляти докори сумління).

Оскільки всі особи демонструють поведінку цього типу протягом власного життя, визначальними характеристиками є ступінь, прояви поведінкових порушень і їхня частота.

Ніякої загальноприйнятої програми не було розроблено для дітей з поведінковими порушеннями, хоча головною метою усіх спеціальних освітніх програм є сприяння змінам у дитячій поведінці так, щоб вони могли брати участь у реалізації стандартної шкільної програми. Стратегії можуть включати зміни у програмі або підході до навчання, консультування (наприклад, соціального працівника, психолога або, за певних обставин, психіатра), чи системне застосування навчальних технологій (які, зазвичай, називаються «кондиціонуванням»). Часто застосовується комбінація цих загальних заходів. Навчальна програма і підхід до навчання найбільш часто застосовуються й спрямовані на учнів, для яких традиційні предмети, підходи до навчання і навчальне середовище асоціюються з постійними невдачами, незалежно від причини.

Консультативне втручання з приводу поведінкових порушень застосовується найдовше в освітньому й соціальному середовищі. Хоча тут використовують підходи, що базуються на кількох різних теоріях, усі ці теорії зазвичай поділяють припущення, що діти з поведінковими порушеннями мають емоційні проблеми, що ці проблеми часто мають витоки поза школою, що вони часто є довготривалими, і якщо дітям допомогти зрозуміти їхні проблеми, вони зможуть справлятися з цими проблемами більш ефективно й відповідно поліпшити свою поведінку. Використання цієї методики може також бути спрямованим на отримання від дітей інших реакцій на фрустрації і проблемні ситуації, які не привертають негативної суспільної уваги. Важливо зазначити, що багато з цих підходів залежать від мовних і комунікативних умінь дітей, а також від здатності запам'ятовувати і передбачати.

Оперантне кондиціонування, навчально-теоретичний підхід до модифікації поведінки набули швидкої популярності на початку 1960-х років як засіб зміни погано адаптованої поведінки в дітей з поведінковими розладами. Будучи варіантом класичного кондиціонування, оперантне кондиціонування робить наголос на погано адаптованій поведінці й спрямоване на виявлення тих умов, які сприяли цій поведінці в дітей, навчання більш адаптованої поведінки або усунення невідповідної поведінки через маніпуляцію нагородами, значущими для дітей. Розроблений Б.Ф.Скінером, цей теоретичний підхід є надзвичайно точним. Кожна бажана форма поведінки аналізується у її найменших компонентах, процедура названа «аналізом завдання». Як діти, так і вчитель усвідомлюють кожний успішний крок, якого слід навчити(сь), і дитина негайно винагороджується за позитивні вчинки, якими малими вони б не були. Далі дитина заохочується зробити наступний крок.

Метою таких програм є засвоєння цінностей відповідної й прийнятної поведінки. Система конкретних, відчутних винагород спрямовує дитину у правильному напрямку, коли відзначається суттєвий прогрес, матеріальні стимули можуть бути замінені більш умовними соціальними винагородами – постукуванням по спині, словами схвалення, посмішкою. Сучасна практика продовжує використовувати навчально-теоретичний підхід до керування й маніпулювання поведінкою. Однак стає все більш зрозумілим, що довгострокові зміни поведінки можуть статися за цього підходу, якщо в дитини склалися внутрішні стимули. Поведінка, якої заново навчилися, повинна використовуватись у ситуаціях поза класним середовищем і коли відсутнє заохочення з боку дорослих.

Процес навчання дітей з серйозними емоційними розладами є надзвичайно проблематичним. Поведінка, яку виявляють ці підлітки, є часто агресивною, зі словесними образами, імпульсивною і відрізняється від того, що передбачається звичайними шкільними програмами. Коли стає очевидним, що дитина не контролює своєї поведінки, школи неохоче визнають це через побоювання, що учні, які не мають потрібних кондицій, можуть мати ознаки невідповідної поведінки. Школи можуть неправильно діагностувати як погано адаптовану таку поведінку, яка може мати культурне або обцинне підґрунтя, якщо поведінка не є результатом умов, що визначаються як виняткові. Так, наприклад, фізично агресивний учень може мати або не мати серйозних емоційних розладів у залежності від історії і процесу оцінки і ставлення. Поведінкова загроза, яку становлять багато підлітків з серйозними емоційними розладами, спричинює те, що ця група найменш вірогідно може бути залучена у навчання у звичайних класах.

Висновки. Поряд з проблемами навчання й виховання дітей з розумовими, сенсорними й фізичними вадами, питання навчання дітей з поведінковими порушеннями є центральними для корекційної педагогіки. Обмін досвідом, накопиченим у різних країнах, в тому числі у США,

сприятиме ефективному розв'язанню зазначених проблем. Сказане відноситься і до дітей з нездатністю до навчання, які становлять хоч і відносно невелику, але все ж таки кількісно суттєву групу. Проблеми їхнього навчання – предмет обговорення окремої статті.

Література

1. Гилленбранд К. Коррекционная педагогика: обучение трудных школьников: учеб. Пособие для студ. высш. учеб. заведений / К. Гилленбранд; пер. С нем. Н.А. Горловой; науч. ред.. рус. текста Н.М. Назарова. – 2-е изд., стер. – М. : Издательский центр «Академия», 2007. - 240с.
2. Гонеев А.Д. Основы коррекционной педагогики: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / А. Д. Гонеев, Н. И. Лифинцева, Н. В. Ялпаева; Под ред. В.А. Слостенина. – 3-е изд., перераб. – М. : Издательский центр «Академия», 2004. – 272 с.
3. Никуленко Т.Г. Коррекционная педагогика: Учебное пособие / Т. Г. Никуленко. – Ростов н/Д : Феникс, 2006. – 381 с.
4. Подласый И.П. Курс лекций по коррекционной педагогике: учеб. Для студентов пед. училищ и колледжей, обучающихся по группе специальностей 0300 «Образование» /И.П. Подласый. – М. : Гуманитар. Изд. Центр ВЛАДОС, 2006. – 350 с.
5. Encyclopaedia Americana. Vol. 26. Scholastic Library Publishing, Inc. – 2004/ - pp. 704 – 705.